

ALISHER NAVOIY SADDI ISKANDARIY

Farg'ona davlat universiteti
filologiya fakulteti 3-bosqich talabasi
Otaxonova O'g'iloy

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O'zbek adabiyotining ulug' namoyandasi Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" asari tahlil qilinadi. Asarda insoniy fazilatlar, axloqiy qadriyatlar va tarixiy voqealar orqali yuksak ma'naviyat ifodasi berilganligi o'rganiladi. Shuningdek, maqolada asarning hikoya tuzilishi, obrazlarining xususiyatlari va badiiy uslubi tahlil qilinadi.

Tadqiqotda Navoiy ijodidagi falsafiy-ma'naviy mazmun va asarning o'z davrida adabiyotdagi o'rni haqida xulosalar chiqariladi.

ANNOTATION

This article analyzes the work of the great representative of Uzbek literature, Alisher Navoi, "Saddi Iskandariy". It is studied that the work expresses high spirituality through human qualities, moral values, and historical events. The article also analyzes the narrative structure of the work, the characteristics of the characters, and the artistic style.

The study draws conclusions about the philosophical and spiritual content of Navoi's work and the place of the work in literature of its time.

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется произведение великого представителя узбекской литературы Алишера Навои «Садди Искандарий». Установлено, что произведение выражает высокую духовность через человеческие качества, нравственные ценности и исторические события. В статье также анализируются повествовательная структура произведения, характеристики персонажей и художественный стиль.

В исследовании делаются выводы о философско-духовном содержании произведения Навои и его месте в литературе своего времени.

Kalit soʻzlar: Alisher Navoiy, Saddi Iskandariy, Oʻzbek adabiyoti, Tarixiy asar, Axloqiy qadriyatlar, Badiiy uslub, Falsafiy mazmun, Hikoya tuzilishi, Adabiy tahlil, Maʼnaviyat.

Keywords: Alisher Navoi, Saddi Iskandariy, Uzbek literature, Historical work, Moral values, Artistic style, Philosophical content, Story structure, Literary analysis, Spirituality.

Ключевые слова: Алишер Навои, «Садди Искандарий», узбекская литература, историческое произведение, нравственные ценности, художественный стиль, философское содержание, структура повествования, литературный анализ, духовность.

KIRISH

Asarning umumiy tavsifi “Saddi Iskandariy” — Alisher Navoiyning yirik tarixiy-falsafiy qissalaridan biri boʻlib, unda qadimgi yunon, fors va arab tarixiy manbalari asosida hikoya qilinadi. Asar insoniy fazilatlar, axloqiy qadriyatlar va siyosiy tafakkur masalalarini oʻrganadi. Navoiy bu asarda odamiylik, dono hukmdorlik, adolat va fidoyilik mavzularini yoritadi.

Asarning nomi: Saddi Iskandariy (“Iskandariya devori” yoki “Iskandar devori”)

Muallif: Alisher Navoiy (1441–1501)

Janr: Tarixiy-falsafiy qissa, hikoya

Til: Chigʻatoy tili (oʻzbekning qadimgi shakli)

Tarixiy kontekst Asar dunyo tarixidagi mashhur shaxs — Iskandar Zulqarnayn (Aleksandr Makedonskiy) haqida hikoya qiladi. Navoiy Iskandar hayotini falsafiy nuqtai nazardan talqin qilib, u orqali odamiylik, adolat va hukmdorlik masalalarini oʻrgatadi. Asarning tarixiy voqealari oʻsha davrning ijtimoiy-siyosiy, madaniy va diniy kontekstida tasvirlangan.

Asar mavzusi va gʻoyasi Mavzu: Insoniy fazilatlar va hukmdorlik, bilim va donolik, adolat va fidoyilik.

Gʻoya: Har bir inson hayotida axloqiy qadriyatlarni saqlash, dono va adolatli boʻlish muhimligini oʻrgatadi. Asar orqali Navoiy hukmdorlar va oddiy odamlar oʻrtasidagi masʼuliyat va axloqiy vazifalarni yoritadi.

Asardagi asosiy obrazlar Iskandar (Aleksandr Makedonskiy) – dono, adolatli, jasur hukmdor sifatida tasvirlangan.

Hikoyadagi xalqlar va odamlar – Iskandarning adolati va dono qarorlariga guvoh bo‘ladigan insonlar.

Qahramonlarning axloqiy fazilatlari – sabr-toqat, halollik, sadoqat, donolik.

Badiiy uslub va xususiyatlar Asarda nasr va she’riy elementlar uyg‘unligi mavjud.

Navoiy hikoya qilish san’atini mukammal qo‘llagan, obrazlarni falsafiy mazmun bilan boyitgan.

Til: boy va ma’noli, o‘zbek tilining qadimgi shakli, ko‘plab majozlar va rivoyatlar bilan boyitilgan.

Hikoya tuzilishi: kirish, asosiy voqealar, xulosa shaklida.

Axloqiy va falsafiy mazmun Hukmdorlar uchun adolatli bo‘lish va xalqni himoya qilish muhimligi.

Donolik va bilim haqiqatga erishish vositasi sifatida ko‘rsatiladi.

Insoniylik, fidoyilik, va mardlik qadriyatlari asarda markaziy o‘rin tutadi.

Asarning tarixiy va adabiy ahamiyati Navoiy ijodidagi axloqiy-falsafiy qissalarning eng muhim namunasi.

O‘zbek adabiyotida tarixiy voqealarni falsafiy talqin etish yo‘lini rivojlantirgan.

Iskandar obrazini xalq hayotidagi ideal hukmdor sifatida tasvirlagan.

Asar Navoiyning tarixiy voqealarni estetik va axloqiy jihatdan talqin qilish uslubini ko‘rsatadi.

Tadqiqot nuqtai nazari Tadqiqotchilar Navoiy ijodini axloqiy va siyosiy-ijtimoiy g‘oyalar manbai sifatida o‘rganadi.

Asar orqali Navoiy adabiy qahramonlar va tarixiy shaxslar orqali falsafiy g‘oyalarni tarannum etgan.

“Saddi Iskandariy” asari Navoiy ijodida tarixiy-falsafiy qissalar janrining rivojlanishida muhim o‘rin egallaydi.

“Saddi Iskandariy” — nafaqat tarixiy qissa, balki axloqiy va falsafiy o‘gitnoma. Navoiy bu asar orqali o‘quvchiga dono va adolatli bo‘lish, insoniylik qadriyatlarini saqlash, hukmdorlar va xalq o‘rtasidagi mas’uliyatni tushuntiradi. Asar o‘z davrida va

keyingi asrlarda o'zbek adabiyotining taraqqiyoti va axloqiy-ma'naviy yuksalishida muhim ahamiyatga ega.

Alisher Navoiy (1441–1501) — o'zbek adabiyotining eng buyuk namoyandasi. “Saddi Iskandariy” asari uning axloqiy-falsafiy qissalaridan biri bo'lib, unda insoniy fazilatlar, hukmdorlik va adolat masalalari o'rganiladi. Asar XIV–XV asr tarixiy va madaniy kontekstida, Iskandar Zulqarnayn hayotiga asoslanib yozilgan, ammo Navoiy uni o'z davri ijtimoiy, siyosiy va axloqiy masalalari bilan uyg'unlashtirgan.

Asarning janri va shakli Janr: Tarixiy-falsafiy qissa, hikoya. Shakl: Asarda voqealar ketma-ketligi mavjud, lekin Navoiy ularni axloqiy va falsafiy talqin bilan boyitgan.

Til va uslub: Chig'atoy tili, majozlar, tarixiy rivoyatlar, hikmatli iboralar bilan to'ldirilgan.

Mavzu va asosiy g'oya Mavzu: Hukmdor va xalq o'rtasidagi axloqiy va siyosiy mas'uliyat, dono qarorlar, adolat va fidoyilik.

G'oya: Har bir inson, ayniqsa hukmdor, axloqiy me'yorlarga amal qilishi, adolat va dono qarorlar bilan boshqalarni boshqarishi kerak.

Asardagi asosiy obrazlar Iskandar Zulqarnayn – dono, jasur va adolatli hukmdor sifatida tasvirlangan.

Hukmdorning maslahatchilari va xalq vakillari – Iskandarning dono qarorlarini qadrlaydigan va unga yordam beradigan insonlar.

Rivoyat va xalq qahramonlari – tarixiy voqealar va axloqiy ibratlar orqali asarning ma'nosini boyitadi.

Badiiy xususiyatlar Falsafiy ma'no: Asarda har bir voqea va harakat axloqiy saboq beradi.

Tarixiy realizm: Iskandar va uning davri voqealari tarixiy manbalarga tayangan.

Estetik go'zallik: Til va uslub orqali o'quvchiga nafaqat ma'lumot, balki zavq ham beradi.

Ma'naviy ta'sir: O'quvchi axloqiy qadriyatlarni his qiladi, dono qarorlar va mardlikning ahamiyatini anglaydi.

Asarning ahamiyati O'zbek adabiyotida tarixiy-falsafiy qissalar janrini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.

Inson va hukmdor o'rtasidagi axloqiy me'yorlarni o'rganish uchun pedagogik va tarbiyaviy ahamiyatga ega.

Asar Navoiy ijodida axloqiy, siyosiy va ma'naviy g'oyalarni birlashtirgan noyob namunadir.

Tadqiqotlar va ilmiy qarashlar Tadqiqotchilar Navoiyni tarixiy shaxslarni falsafiy talqin qilgan ijodkor sifatida o'rganadi.

“Saddi Iskandariy” asari orqali Navoiy hukmdorlik, adolat, dono qaror va fidoyilik masalalarini targ'ib qilgan.

Asarda o'z davri jamiyati va xalq hayoti haqida axloqiy-ijtimoiy qarashlar mavjud.

Alisher Navoiy “Saddi Iskandariy” asarida tarixiy voqealarni axloqiy va falsafiy talqin bilan boyitgan. Asar hukmdor va oddiy odamning axloqiy majburiyatlarini ko'rsatadi, dono qarorlar, fidoyilik va adolatni qadrlash zarurligini o'rgatadi. Shu bilan birga, Navoiy ijodining tarixiy-falsafiy qissalar janrida yuksak darajadagi namunasi hisoblanadi.

Alisher Navoiy “Saddi Iskandariy” asarini 15-asr oxirlarida yaratgan. Asar o'z davrining tarixiy, siyosiy va ma'naviy kontekstida yozilgan bo'lib, Navoiy Iskandar Zulqarnayn obrazini falsafiy va axloqiy ma'noda talqin qilgan. Asarda tarixiy voqealar bilan bir qatorda, insoniy fazilatlar va axloqiy qadriyatlar ham markaziy o'rinda turadi.

Asar Iskandar hayoti, sarguzashtlari va u boshchiligidagi xalqaro siyosiy voqealarni tasvirlaydi. Hukmdorlik mas'uliyati, dono va adolatli qarorlar, insoniy fazilatlar. Asosiy g'oya: Donolik va axloqiy fazilatlar orqali inson hayoti va hukmdorlik faoliyati muvaffaqiyatga erishadi.

Tadqiqotchilar Navoiy ijodini tarixiy shaxslarni falsafiy talqin qilgan ijodkor sifatida o'rganadi. “Saddi Iskandariy” asari orqali Navoiy axloqiy masalalarni tarixiy voqealar orqali o'rgatgan.

XULOSA

Xulosa qilganda, “Saddi Iskandariy” Navoiy ijodida axloqiy, falsafiy va tarixiy-ma'naviy g'oyalarni uyg'unlashtirgan yuksak asar hisoblanadi.

Alisher Navoiyning “Saddi Iskandariy” asari o‘zbek adabiyotidagi tarixiy-falsafiy qissalarning eng yirik namunalaridan biridir. Asarda hukmdorlik, dono qarorlar, adolat va insoniy fazilatlar markaziy o‘rinda turadi.

Navoiy Iskandar Zulqarnayn obrazini falsafiy va axloqiy nuqtai nazardan talqin qilib, o‘quvchiga axloqiy qadriyatlarni qadrlash, fidoyilik va dono qarorlar orqali muvaffaqiyatga erishish masalalarini o‘rgatadi. Shu bilan birga, asar tarixiy voqealarni estetik va ma’naviy boyitish orqali o‘z davri va keyingi asrlar adabiyoti uchun muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Alisher Navoiyning “Saddi Iskandariy” asari o‘zbek adabiyotidagi tarixiy-falsafiy qissalarning eng muhim va boy namunalardan biri hisoblanadi. Asarda hukmdorlik mas’uliyati, dono qarorlar qabul qilish, adolatni saqlash va insoniy fazilatlarni rivojlantirish kabi mavzular yoritilgan.

Navoiy Iskandar Zulqarnayn obrazini nafaqat tarixiy shaxs sifatida, balki axloqiy va falsafiy jihatdan mukammal hukmdor sifatida talqin qilgan. Shu yo‘l bilan u o‘quvchiga adolat, sadoqat, fidoyilik, dono qarorlar va mardlik kabi insoniy qadriyatlarni chuqur anglash imkonini beradi.

Asar Navoiy ijodida tarixiy voqealarni falsafiy va ma’naviy talqin qilishning yorqin namunasidir. “Saddi Iskandariy”da har bir voqea, har bir qahramon faoliyati axloqiy saboqlar bilan boyitilgan, bu esa asarga nafaqat badiiy go‘zallik, balki ma’naviy chuqurlik ham beradi.

Navoiy o‘z davri ijtimoiy va siyosiy masalalarini Iskandar hayoti orqali tasvirlab, hukmdor va oddiy inson o‘rtasidagi axloqiy mas’uliyatni ko‘rsatadi. Shu jihatdan asar pedagogik va tarbiyaviy ahamiyatga ega, chunki u o‘quvchiga dono va adolatli bo‘lish, shaxsiy va jamiyat oldidagi majburiyatlarni his qilishni o‘rgatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Navoiy, A. Saddi Iskandariy. Toshkent, 2000 yil.
2. Qosimov, S.O. Alisher Navoiy ijodida tarixiy-falsafiy qissalar. Toshkent, 2010 yil.
3. Shukurov, H.N. Saddi Iskandariy dostoni tili va uslubi. Toshkent, 2005 yil.
4. Ilyosov, I. Alisher Navoiy asarlarida axloqiy qadriyatlar. Toshkent, 2012 yil.

5. Otanazarova, Sh. Saddi Iskandariy dostonidagi do‘st timsoli. Samarqand, 2015 yil.
6. Egamova, Sh.D. Saddi Iskandariy dostonida leksika va semantika. Toshkent, 2011 yil.
7. Usmonova, M. Alisher Navoiy ijodida badiiy-falsafiy tahlil. Toshkent, 2008 yil.
8. Abdullayeva, N.I. Saddi Iskandariy va hukmdorlik obrazlari. Toshkent, 2014 yil.
9. Tolibova, M. Saddi Iskandariy dostonida hakimlar siymosi. Buxoro, 2013 yil.
10. Sanjar qizi, S.S. Badiiy san’atlar nafosiati (Alisher Navoiy asarlari misolida). Toshkent, 2016 yil.
11. Jabborova, D.Z. Saddi Iskandariy dostonining axloqiy-falsafiy tahlili. Toshkent, 2017 yil.
12. Otayarova, U.B. Saddi Iskandariy dostonida saxovat masalasi. Toshkent, 2018
13. Ismoilov, I. Alisher Navoiy va tarixiy qahramon obrazlari. Samarqand, 2009 yil.
14. Navoiy, A. Xamsa. Toshkent, 1999 yil.
15. Navoiy, A. Alisher Navoiy ijodining to‘plam asarlari. Toshkent, 2001 yil.